

СОВЕТ ОКТЯБРЬСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
ВЕРХНЕУСЛОНСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Т/а. Октябрьский к. 33 а. с. Чокмак.
422893.

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЮГАРЫ ОСЛАН
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫҢ
ОКТЯБРЬСКИЙ АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

Душаракетип ур. 33 аты Югары Чокмак кыштагы.
422893.

Т/а. (84372) 36-1-43, факс: (84372) 36-1-44

РЕШЕНИЕ

07.03.2023

Т/а. (84372) 36-1-43, факс: (84372) 36-1-44
пос. Октябрьский

КАРАР

28-158

Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының
Октябрьский авыл жирлеге Уставы проекты турында

“Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль закон, “Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында” Татарстан Республикасы Законы, Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Югары Ослан авыл жирлеге Советының 2022 елның 20 декабрдәге 26-143, номерлы карары белән расланган Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлегендә Жәмәгать тыңлауларын оештыру һәм үткәрү тәртибе турындагы нигезләмә белән

Татарстан Республикасы
Югары Ослан муниципаль районының
Октябрьский авыл жирлеге Советы
каrar итте:

1. Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге башлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Октябрьский авыл жирлеге Уставы проекты беренче укылышта кабул итәргә һәм тәкъдимнәрне, төзәтмәләрне һәм искәртмәләрне исәпкә алып, аның өстендә эшне дәвам итәргә (1 нче кушымта).

2. Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге Уставы проекты буенча тәкъдимнәр кабул итү, исәпкә алу һәм карау буенча түбәндәге составта эш төркеме төзүгә:

- Азизов Шамиль Рамис улы - эш төркеме рәисе, Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге Башлыгы;

- Янгуразова Альфира Рашит кызы - эшче төркем секретаре, Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге Башкарма комитеты секретаре;

Эшче төркем әгъзалары:

- Сафин Руслан Айдар улы-Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Октябрьский авыл жирлеге Советының 1 нче Октябрьский сайлау округы буенча депутаты;

- Нефедов Василий Александрович-Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Октябрьский авыл җирлеге Советының 5 нче Яңа Болгар сайлау округы буенча депутаты.

3. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл җирлеге Уставы проектына гражданнар тәкъдимнәрен исәпкә алу тәртибен расларга (2 нче кушымта).

4. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл җирлеге Уставы проекты буенча фикер алышуда гражданнарның катнашу тәртибен расларга (3 нче кушымта).

5. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Октябрьский авыл җирлеге Уставы проекты буенча 22.03.2023 ел 10.00 сәгатәтә Октябрьский авыл җирлеге Башкарма комитеты бинасында, Татарстан Республикасы, Югары Ослан Районы, Октябрьский авылы, Үзәк урам, 7 йорт адресы буенча ачык тыңлаулар уздырырга.

6. Эшче төркемгә Югары Ослан районының Октябрьский авыл җирлегендә яшәүчеләрнең кәргән тәкъдимнәрен гомумиләштерергә һәм аларны Югары Ослан районының Октябрьский авыл җирлеге Советы каравына кертәргә.

7. Әлеге карарны Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат рәсми порталында, шулай ук Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырырга.

8. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Югары Ослан районының Октябрьский авыл җирлеге Советының социаль-мәдәни мәсьәләләр, законлылык һәм хокук тәртибе буенча даими комиссиясенә йөкләргә.

Совет рәисе урынбасары
Югары Ослан муниципаль районы
Октябрьский авыл җирлеге башлыгы урынбасары

Ш.Р.Азизов

Татарстан Республикасы
Югары Ослан муниципаль
районының Октябрьский авыл
жирлеге Советының 2023
елның 7 мартыннан 28-158
карарына

1 кушымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ ОКТЯБРЬСКИЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВ ПРОЕКТЫ

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

Статья 1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге исеме һәм хокукый статусы

1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге (алга таба текст буенча- жирлек).

3. «Октябрьский авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы составына керә.

Статья 2. Жирлекнең территорияль төзелеше

1.1. Жирлек территориясе составына Октябрьский, Ключищи, Матюшино, Яңа-Болгар авыллары торак пунктлары керә.

2. Жирлекнең административ үзәге булып - Октябрьский авылы торак пункты тора.

3. Жирлек чикләре «Югары Ослан муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 19-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнештәге жирләр керә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Законы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 3. Жирлектә гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Жирле үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка формаларында катнашу, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлап куелган һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.

2. Гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга жөнәсенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә, инануларына,

иҗтимагый берләшмөләргә каравына бәйсез рәвештә турыдан-туры һәм үз вәкилләре аша бертигез хокукларга ия.

Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем жирле үзидарә органнарына һәм вазыйфаи затларга турыдан-туры мөрәҗәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә, законда башкасы каралмаган булса, аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр законда башкасы каралмаган булса, жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында гражданның тулы һәм дәрәҗә мәгълүматын алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка Жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөптәрен үстерү, социаль ташламалар турында, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими мәгълүмат бирәләр.

6. Гражданның, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) дөгъва белдерергә хокуклы.

Статья 4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты, жирлекнең Ревизион комиссиясе, Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 5. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлек карамагындагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) жирлек халкын элемтә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтә күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

7) жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын булдыру;

9) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аның предметы булып жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәмин итү таләпләрен үтәү, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру;

10) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, адресларны юкка чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальәра әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юкка чыгару, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшкурлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировка эшчәнлеген оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калу һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосуларына иреккә керүен тәмин итү дә керә;

20) Россия Федерациясенә гражданның законнары нигезендә иреккә төзелешне сүтү турында Карар кабул итү, иреккә төзелешне сүтү яки аны рөхсәт ителгән төзелеш, капитал төзелеш объектларын үзгәртеп кору, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре белән билгеләнгән үзгәртеп кору, территорияне планлаштыру документлары яисә федераль законнар белән билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына мәжбүри таләпләр белән яраштыру турында Карар кабул итү;

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль кануннар нигезендә Югары Ослан муниципаль районының жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә

муниципаль район бюджетына жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына тапшыру турында жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзөргә хокуклы.

Муниципаль районның жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетыннан жирлек бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны үзләренә тапшыру турында жирлекнең жирле үзидарә органнары белән килешү төзөргә хокуклы.

Статья 6. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының жирлекләренә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) жирлек музейларын төзү;

2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм жирлек территориясендә миллиләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру.

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

7) муниципаль янгын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хокукларын тәэмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданның торак урыннары бирү;

12) жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

13) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;

14) инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм итү;

15) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

16) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлеге вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү;

17) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда катнашырга («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләрнең, дәүләт хакимияте органнарының компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, жирлек бюджеты керемнәре исәбеннән, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, һәм түләүләрнең өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре кәргән очракта, башка дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

Статья 7. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 8. Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимияте органнары арасындагы мөнәсәбәтләр

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлек жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) тәзү;

3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

Статья 9. Муниципаль хезмәтне хокукий жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукий жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне кертәп, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокукий актлары белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТУРЫДАН ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

Статья 10. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы

Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданныр жыены;
- 6) гражданнырның хокукий инициативасы;
- 7) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 8) авыл жирлеге старостасы;
- 9) гавами тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар;
- 10) гражданнырның жыелышы;
- 11) гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 12) гражданнырны сораштыру;
- 13) гражданнырның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 14) инициатив проектлар;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

Статья 11. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә уздырыла.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданныр катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданныр жирле референдумда яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә катнашалар.

4. Жирле референдумны уздыру турындагы карар жирлек Советы тарафыннан түбәндәге инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданныр;

2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;

3) жирлек Советы һәм алар тарафыннан бергә күрсәтелгән жирлек башлыклары.

5. Гражданныр, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны федераль закон нигезендә жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентыннан артмаска тиеш.

6. Жирлек Советы һәм жирлек башлыгы тарафыннан бергә чыгарылган референдум үткөрү инициативасы жирлек Советы карары һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы жирлек Советына жирле референдум билгеләнә торган документлар кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдумны билгели.

8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүләшү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтөлешен тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль закон нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Жирле референдумны эзерләү һәм уздыру тәртибе «Россия Федерациясе гражданнының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» Федераль закон һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән жайга салына.

Статья 12. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын яшерен тавыш биреп, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә сайлау максатларында уздырыла.

Муниципаль сайлаулар "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда каралган срокларда жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Федераль законда билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар суд тарафыннан билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутатын сайлауларны уздыру өчен "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" Федераль закон таләпләре нигезендә бермандатлы һәм (яисә) күпмандатлы сайлау округлары төзелә

Жирлек Советы депутатларын сайлау мәжбүри, периодик һәм гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда үткәрелә

3. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көнендә 18 яшькә житкән Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты итеп тавыш бирү көнендә 21 яшькә житкән граждан сайлана ала.

Россия Федерациясенең халыкара килешүләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданны жирле үзидарә органнарына сайларга һәм сайланырга, күрсәтелгән сайлауларда Россия Федерациясе гражданны кебек үк катнашырга хокуклы.

4. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлауларны эзерләү һәм уздыру гамәлдәге законнар нигезендә төзелә торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының иң күп санын алган кандидат сайланган дип таныла. Әгәр тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар алган тавышлар саны тигез булганда, алдан теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

6. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлауларның йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижәләрен билгеләү тәртибе, депутат мандатларын кандидатлар исемлеге арасында һәм кандидатлар исемлеге эчендә бүлү, жирлек Советының сайланган депутатларын, жирлекнең сайлап куелган органы әгъзаларын теркәү һәм жирлекнең сайлап куелган вазифаи затларын сайлау нәтижәләрен билгеләү гамәлдәге законнар белән билгеләнә.

Статья 13. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү.

1. Жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, сайлаучылар тарафыннан гамәлдәге законнарда һәм әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә һәм нигезләрдә чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу нигезләре булып депутатның, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затының суд тәртибендә расланган конкрет карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы), аңа сайлаучыларның ышанычын шик астына кую һәм жирлек башлыгының депутат вазыйфаларын яисә вазыйфаларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставны һәм башка муниципаль хокукый актларны бозу тора.

3. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын жирлек Советы депутаты, жирлекнең сайланулы вазыйфаи заты күрсәтү һәм аны хуплап гражданнар имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән жирле референдумны әзерләүне һәм уздыруны оештыручы сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затының хокукка каршы конкрет карарга яисә гамәленә (гамәл кылмавына) аның чакыртып алу өчен нигез булып торган күрсәтмә булырга тиеш, аның фамилиясе, исеме, әтисенең исеме, туу датасы һәм урыны, паспортны яки гражданның паспорттын алмаштыручы документның сериясе, номеры һәм датасы, аны биргән органның исеме яки коды, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының яшәү урыны һәм жирлек территориясендә аның исемненән эш итәргә вәкаләтле затлар күрсәтелгән булырга тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсе күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечнамәгә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) расланган суд карары беркетелгән булырга тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю - жирлек Советы депутаты, жирлекнең жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен Законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып, жирле

референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла. Чакыртып алу инициативасы күрсәтелгән жирлек жирле үзидарәсенең депутат, сайланулы вазыйфаи заты жирлек Советы утырышында катнашырга, аны депутатларга чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыруга каршы язма ризасызлык тапшырырга, шулай ук телдән чыгышта чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә хокуклы. Жирлек Советы утырышы турында күрсәтелгән депутат, жирлек жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затына аны үткөрүгә өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

8. Депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турындагы карар кабул ителгән көннән алып биш көннән дә соңга калмыйча рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләргә карата сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Жирлек сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына, аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затына язма рәвештә хәбәр итә.

Статья 14. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгеләнгән очрактарда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенең бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

4. Торак пункт чикләрен үзгәртү, торак пунктны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда торак пункт халкының яртысыннан артыгы яки сайлау хокукына ия булган торак пунктның өлеше катнашкан булса, узган дип санала. Халыкның торак пункт чикләрен үзгәртүгә ризалыгы, торак пунктны үзгәртү, әгәр күрсәтелгән үзгәрешләр өчен тавыш бирүдә катнашкан торак пункт халкының яртысыннан артыгы яки торак пунктның бер өлеше тавыш биргән булса, алынган дип санала.

5. Жирлекнең чикләрен үзгөртү, жирлекне үзгөртеп кору һәм кабул ителгән карарлар буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 15. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Жирлек халкы әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Хокук булдыру инициативасы белән актив сайлау хокукына ия булган, сайлау хокукына ия булган торак пункт халкының 3 процентыннан артмаган гражданнар төркеме чыгыш ясый ала.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы түбәндәгеләргә хокуклы:

гражданнарның яшәү (эшләү) урыны буенча жыелышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

хокук ижат инициативасын күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзәргә;

жирлек халкының имзаларын жыярга һәм кануннарга каршы килми торган ысуллар белән хокук чыгару инициативасын күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыруда жирлек халкына ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында, әлеге Устав билгеләгән көннән алып өч ай эчендә аларның компетенцияләре нигезендә аларның ачык утырышында һичшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеге тәэмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау процедурасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә гражданның инициатив төркеменә житкерелергә тиеш.

Статья 16. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның жыелышларын һәм конференцияләрен үткөрү юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәү территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдими буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максатлары, бурычлары, рәвешләре һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын булдыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре чоры;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданның җыелышлары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның җыелышы, әгәр анда уналты яшькә җиткән тиешле территориядәге халыкның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның конференциясе, әгәр анда уналты яшькә җиткән тиешле территориядәге халыкның кимендә өчтән берен тәшкил итүче гражданның җыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданның җыелышының, конференциясенең махсус вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегә турындагы хисапларны карау һәм раслау;

7) инициатив проект турында фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;

2) гражданның җыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәэмин итәләр;

3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданның акчалары исәбеннән дә, җирлек бюджеты акчаларын кулланып, җирлек Башкарма комитеты белән шартнамә нигезендә дә гамәлгә ашыра алалар;

4) үз компетенцияләренә күрсәтелгән актларны кабул итү кертелгән җирлек Советына, җирлек башлыгына һәм җирлек Башкарма комитетына өлеге органнар һәм

жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек Советының әлеге Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

Статья 17. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениесе тәртибе

1. Халыкның, жирлекнең жирле үзидарә органнарының инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарәне булдыру максатларында гражданның территориаль ижтимагый үзидарә уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм чикләрендә шушы территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданныр жыелышын оештыручы инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданныр жыелышы жирлекнең тиешле территориясәндә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйлә мәсьәләләр буенча гражданныр жыелышын тапшырырга вәкаләтле вәкиллә (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә уставын жирлек Советы теркәгән вакыттан гамәлгә куелган дип санала.

Статья 18. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен жирлек башлыгына гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) түбәндәгеләр тапшырыла:

1) гражданныр жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

2) территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданныр жыелышы беркетмәсе, фамилиясен, исемен, атасының исемен, туу датасын, паспортының яисә гражданныр паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, вәкаләтле һәр вәкилләнең яшәү урыны адресын күрсәтеп;

3) территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пункттында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләпләр рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилләгә документларны алуда исемлек һәм аларны алу датасы күрсәтелгән расписка бирелә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән соң ике атна эчендә жирлек башлыгы уставын теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы карары проектын алдан карау һәм эзерләү оештыра.

4. Гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын һәм жирлек Советының киңәш бирү тавышы хокукына ия утырышында алдан караганда катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 пункттында күрсәтелгән документларны алган көннән соң 30

көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен түбәндәгеләр нигез булырга мөмкин:

1) Россия Федерациясе Конституциясе территориаль иҗтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, җирлек уставына, башка муниципаль хокукый актларга каршы чыгу;

2) әлеге Уставның 16 статьясындагы 4 пункты таләбе үтәлмәү.

7. Территориаль иҗтимагый үзидарә уставын территориаль иҗтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Җирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилленгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданның җыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына җиткерелергә тиеш.

9. Җирлек Советы территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәү турында карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе теркәлүе турында тамга белән гражданның җыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, башка нөсхә җирлек Советында саклана.

10. Территориаль иҗтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр җирлек Советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлەرгә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

Статья 19. Авыл торак пункты старостасы

1. Җирлектә урнашкан авыл торак пунктында җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә җирлекнең җирле үзидарә органнары һәм авыл торак пункты халкының үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен авыл торак пунктының старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пункты старостасы җирлек Советы тарафыннан, аның составына әлеге авыл торак пункты кергән, Россия Федерациясе гражданның җыелы тәкъдиме буенча әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия булган, яисә Россия Федерациясе гражданның җыелы белән тәкъдим итү көненә 18 яшькә җиткән һәм әлеге авыл торак пункты территориясендә урнашкан торак урыны булган Россия Федерациясе гражданның арасынан билгеләнә.

3. Авыл торак пункты старостасы җирлек Советы депутаты муниципаль вазыйфадан тыш, дөүләт вазыйфасын, дөүләт гражданның хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфасын яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат түгел, үз вәкаләтләрен даими булмаган нигездә башкаручы җирлек Советы депутаты муниципаль вазыйфасыннан тыш, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм җирле үзидарә органнары белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә тора алмый.

4. Авыл торак пунктының старостасы итеп билгеләнә алмый:

1) үз вәкаләтләрен даими булмаган нигездә башкаручы җирлек Советы депутаты муниципаль вазыйфасыннан тыш, дөүләт вазыйфасын, дөүләт гражданның хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат;

2) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылган;

3) юкка чыгарылмаган яисә бетерелмәгән җинаять эше булу.

5. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре чоры 5 ел тәшкил итә.

Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре составына әлеге авыл торак пункты керә торган жирлек Советы карары буенча, авыл торак пунктындагы гражданныр жыены тәкъдиме буенча, шулай ук әлеге Уставның 39 статьясындагы 1 пунктының 1 - 7 бүлекләрендә билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл жирлегә старостасы үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр, һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданнырның жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән дә хезмәттәшлек итә, мондый чаралар нәтижәләре буенча мәрәжәгатьләрне һәм тәкъдимнәрне, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәҗбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән тәкъдимнәрне жиберә;

3) жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча авыл торак пункты халкына мәгълүмат бирә, шулай ук аларны жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматка житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм иҗтимагый фикер алышулар оештыруда һәм уздыруда, аларның нәтижәләрен авыл торак пунктында халыкка игълан итүдә ярдәм итә;

5) авыл торак пунктында яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча инициатив проект кертү инициативасы белән чыгыш ясарга хокуклы.

7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пункты старостасы статусының башка мәсьәләләре Татарстан Республикасы Законы нигезендә жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

Статья 20. Халык тыңлаулары, иҗтимагый фикер алышулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектларын тикшерү өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки жирлек Советы инициативасы буенча үткәрелә торган гавами тыңлаулар жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы - жирлек башлыгы инициативасы буенча жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына түбәндөгеләр чыгарылырга тиеш:

1) жирлек Уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, муниципаль берәмлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, әлеге Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Татарстан Республикасы конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтөлеше турында хисап;

3) жирлекнең социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе проекты;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яисә гражданныр жыеннарында белдерелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре;

5) территорияләре төзекләндерү кагыйдәләре проекты, территорияне төзекләндерү кагыйдәләренә үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукый актларында билгеләнгән срокларда кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткөрү вакытын һәм урынын күрсәтеп, гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль хокукый акт проекты гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукый актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

6. Гавами тыңлаулар уздыру турында карар игълан ителгән көннән алып аларны үткөрү көненә кадәр жирлек халкы халык тыңлауларына чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жибәергә хокуклы, шул исәптән муниципаль хокукый актның гавами тыңлауларына чыгарылучы проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр. Жирлек башлыгы кәргән тәкъдимнәренә һәм искәрмәләренә гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Халык тыңлаулары жирлекнең гамәлдәге законнарында һәм муниципаль норматив хокукый актларында билгеләнгән срокларда уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан, аларның компетенцияләренә муниципаль хокукый акт проекты гавами тыңлауларга чыгару кертелгән мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукый актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

10. Әлеге статьяның 3 пунктында күрсәтелгән проектлар һәм мәсьәләләр буенча гавами тыңлауларны оештыру һәм үткөрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан раслана торган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә һәм жирлек халкына гавами тыңлаулар уздыру вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукый акт проекты белән алдан ук таныштыруны, шул исәптән аны Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру юлы белән, 2009 елның 9 февралендәге "Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүматтан файдалануны тәэмин итү турында" N 8-ФЗ нигезләмәләрен исәпкә алып, жирлек халкының муниципаль хокукый акт проекты буенча фикер алышуга чыгарылган үз искәрмәләр һәм тәкъдимнәрен тәкъдим итү мөмкинлегенә, шул исәптән рәсми сайт аша, жирлек халкының жәмәгать тыңлауларында катнашуын тәэмин итә торган башка чаралар, кабул ителгән карарларны нигезләүне дә кертәп, ачык тыңлау нәтижәләрен бастырып чыгару (халыкка житкерү) мөмкинлеген күздә тотарга тиеш.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектларына, территорияне планлаштыру проектларына, территорияне ызанлау проектларына, күрсәтелгән документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектларга, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объектыннан файдалануның шартлыча рәхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, рәхсәт ителгән төзелешнең иң чик параметрларынан тайпылуга, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүгә рәхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларынан рәхсәт ителгән

файдалануның бер төрен үзгөртү мәсьәләләренә, жирдөн файдалануның расланган кагыйдәләре булмаганда һәм төзелеш объектларыннан файдалануның башка төрен үзгөртү мәсьәләләренә карата жәмәгать фикер алышулары яисә гавами тыңлаулар үткөрелә.

12. Әлеге статьяның 11 пунктында күрсәтелгән нигезләр буенча ижтимагый фикер алышуларны оештыру һәм үткөрү тәртибе, шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алып, Югары Ослан муниципаль районы Советы тарафыннан раслана торган Ижтимагый фикер алышулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

Статья 21. Гражданныр жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары эшчәнлеге турында мәгълүмат бирү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау, жирлек территориясе өлешендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданныр жыелышлары үткөрелергә мөмкин. Гражданнырның жыелышлары микрожирлекләр, торақ массивлары, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданныр жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткөрелә.

3. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткөрелә торган гражданныр жыелышы жирлек Советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткөрелә торган гражданныр жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләре жыелышында катнашу хокукына ия халык санының кимендә 10 процентындагы гражданныр төркеменә язма тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданныр жыелышын үткөрү турындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыелышны үткөрү вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә әгәр жыелышны үткөрү инициативасы белән гражданныр төркеме мөрәжәгать итсә - әлеге гражданныр, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәу урыны адресын күрсәтеп мөрәжәгать итә.

Жирлек Советы үзенең якындагы утырышында гражданныр жыелышын үткөрү турында кертелгән тәкъдимне карый.

Жирлек Советы гражданнырның жыелышын үткөрүдән үзенең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданныр жыелышын билгеләү һәм үткөрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданныр жыелышын үткөрү вакыты һәм алар турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядәге халыкка шушы массакуләм мәгълүмат чарасын кулланып жыелыш үткөрелүгә кадәр жиде көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә, почта хәбәрнамәләре, квартал (хужалык) әйләнмәләре, игълан итү һәм башка мөмкин булган чаралар.

Гражданныр жыелышын әзерләүне һәм уздыруны жирлекнең Башкарма комитеты тәәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия 18 яшкә житкән гражданныр катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнырның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырғанда файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе гражданнырын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданныр жыелышы жыелышта катнашырга хокуклы гражданныр саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнырның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданныр жыелышы жирле үзидарә органнырына һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органныры һәм жирлек жирле үзидарәсенәң вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданныр жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданныр жыелышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданныр жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр, язма жавап юлнамасы белән, алар компетенциясенә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләрне хәл итү кертелгән, жирле үзидарә органныры һәм жирлек жирле үзидарәсенәң вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданныр жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданныр жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданныр жыелышы йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

Статья 22. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлекнең барлык халкы вәкилләренәң фикерен ачыклау зарурлыгы очрагында уздырыла. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүче халык арасыннан гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданныр жыелышын чакыру кыенлашкан очрақларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданныр жыелышында катнашырга хокукы булган халык саны 100 кешедән артып киткән очрақларда үткәрелә.

2. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданныр жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

3. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) тиешенчә жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан күбрәге катнашса, гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткөрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Территориаль иҗтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль иҗтимагый үзидарә уставында каралган тәртиптә һәм очракларда билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгалары рәсми басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

Статья 23. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнардан сорашып белешү жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен бөтен территориядә яисә жирлек территориясенә бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтиҗәләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәге инициатива белән уздырыла:

1) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм регионара әһәмияттәге объектлар өчен жирлек җирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен;

3) жирлектә яшәүчеләрнең яисә аның өлешенең, уналты яшькә җиткән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә торган өлешенең гражданнарның әлеге инициативалы проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү һәм уздыру тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Жирлек Советының гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру үткөрү датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауны (сорауларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткөрү методикасы;

4) сораштыру кәгазенә формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны;

6) “Интернет” мөгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайтынан файдаланып гражданнардан сораштыру үткәрелгән очракта, сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.

6. Жирлек гражданнары гражданнардан сораштыру үткөрү турында аны үткөрү алдыннан кимендә 10 көн кала хәбәр ителергә тиеш.

7. Гражданнардан сорашып белешү әзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирле бюджет акчалары исәбеннән - жирле үзидарә органнары яисә жирлек халкы инициативасы белән сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән җирлекнең теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Җирлекнең җирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә сорашып белешү нәтижеләре мәҗбүри исәпкә алынырга тиеш.

Статья 24. Гражданнар җыены

1. Гражданнарның җыены халыкның җирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның җирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвеште булып тора.

2. Гражданнар җыены «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм җирлекнең муниципаль норматив хокукый актында каралган очрақларда үткәрелә.

3. «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очрақларда гражданнар җыены түбәндәгечә үткәрелергә мөмкин:

1) аның составына бу күрсәтелгән торак пункт территориясен башка торак пункт территориясенә кертүгә китерә торган күрсәтелгән торак пунктта торак пункт чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча;

2) әлеге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча җирлек составына керә торган торак пунктта. Торак пункт территориясенә әлеге өлешендә гражданнарның үзара салымын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча гражданнарның җыены торак пункт территориясенә бер өлешендә дә үткәрелергә мөмкин. Гражданнар җыены үткәрелә торган торак пункт территориясенә бер өлеште чикләре җирле әһәмияттәгә тиешле мәсьәләне хәл итүдә торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгатьләре бердәмлеге критериеннән чыгып билгеләнә;

3) авыл халкының тыгызлыгы түбән булган яки үтеп керү авыр булган җирлектә, авыл җирлегендә халык саны 100 кешедән артмаган булса, җирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

4) авыл торак пунктында авыл торак пунктының старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

5) авыл торак пунктында гражданнар җыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очрақларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданнар җыенын җирлек башлыгы яки 10 кешедән ким булмаган сайлау хокукы булган торак пунктта яшәүчеләр төркеме инициативасы белән чакырырга мөмкин.

5. Җыенны уздыру инициативасын хуплап җыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия гражданнарның, даими яисә өстенлекле рәвештә яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Җирлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданнар җыены җирлек башлыгы карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар җыены җирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар җыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар

жыенын хэл итүгө чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук танышып куялар.

“Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган гражданның жыены, анда торак пунктта яисә жирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан артыгы катнашканда, хокукы. Торак пунктта әлеге торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысы берьюлы бергә булу мөмкинлеге булмаган очракта, торак пунктта гражданның жыены гражданның жыенын уздыру турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган вакытта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элегрәк гражданның жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмый. Гражданның жыенының карары гражданның жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

Статья 25. Гражданның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданның жирлекнең жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокукы.

2. Гражданның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданның мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданның мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

Статья 26. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлеге Уставта каралган жирле үзидарәне халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре белән беррәттән, гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә катнашырга хокукы.

2. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципнарына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарә халкын турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

Статья 27. Жирлек Советы - жирлек жирле үзидарә вәкиллеке органы

1. Жирлек Советы жирлек жирле үзидарәсенә даими эшләүче сайланулы коллегияль органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге Советы.

3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.

4. Жирлек Советы жирлек жирлегендә яшәүчеләргә хисап тотта һәм аның контролендә була.

5. Жирлек Советының үз исеме белән мөһер, бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 28. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы муниципаль сайлауларда сайланучы 7 депутаттан тора.

2. Жирлек Советы аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән ике депутат сайлаганда хокуклы була.

Статья 29. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очрактан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәп, азат ителмәгән нигездә эшли.

3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйлә чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутаты законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләре булырга тиеш:

1) шәхсән яисә якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләргә хәл иткәндә жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан һәм депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә йогынты ясау өчен кулланмаса;

2) депутат бурычларын объектив башкаруда шик тудырырлык үз-үзеңне тотыштан тыелырга, шулай ук аның абруена яисә жирлек Советы абруена зыян китерергә сәләтле конфликтлы хәлләрдән сакланырга;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы булганда - шәхси кызыксыну депутат бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган вәзгыять - бу хакта жирлек Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге конфликтны булдырмауга яисә жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәргә;

4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә бәйлә булмаган максатларда конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйлә рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләргә фаш итмәскә һәм файдаланмаса;

6) депутат бурычларын үтәүгә бәйлә рәвештә физик һәм юридик затлардан бүлөкләүләр (бүлөкләр, акчалата бүлөкләү, ссуда, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүлөкләүләр) алынмаса.

6. Жирлек Советы депутаты "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тьюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

"Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында" 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, "Россия Федерациясе территориясендә жирле үзидарә принциплары турында" 2003 елның 10 июндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган булса, жирлек Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек Советы депутатының коррупциягә каршы торы турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнең дәрәсләген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы Рәисе карары буенча Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

8. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә уздырылган тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү фактлары ачыкланганда, Татарстан Республикасы Рәисе жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яки күрсәтелгән затка карата жирлек Советына яки судка башка җаваплылык куллану турында гариза белән мөрәҗәгать итә.

Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында төгәл булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшырган жирлек Советы депутатына, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр әлеге белешмәләргә бозуы җитди булмаса, түбәндәгә җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) жирлек Советы депутатын жирлек Советында вазыйфасын биләү хокукыннан мәхрүм итеп, аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы жирле үзидарәнең сайланулы органынан азат итү;

3) даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашырудан аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкару хокукыннан мәхрүм итеп азат итү;

4) вәкаләтләр чоры туктатылганчы жирлек Советында вазыйфа биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

Жирлек Советы депутатына әлеге статьяда күрсәтелгән җаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

9. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды эчендәгә территорияләрдә, аларны уздыру тормыш белән тәэмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элементә, җәяүлеләр хәрәкәтенә һәм (яки)

транспорт чараларына комачаулык тудырмаса, гражданның торак биналарына яисә транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керү мөмкинлеге тудырмаса үткөрелә. Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарының яисә жирле үзидарә органнарының мондый очрашулар турында хәбәре таләп ителми. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарға аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокукы.

10. Депутатның гавами чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә үткөрелә.

11. Жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә уздыруга каршылык Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

Статья 30. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә әлеге Устав белән билгеләнә.

2. Даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирлек Советы депутатына түбәндәгеләр гарантияләне:

1) муниципаль хокукый актлар нигезендә вазыйфаи вәкаләтләрен үтәүне тәэмин итә торган эш шартлары;

2) Жирлек жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары тарафыннан беренче чиратта кабул итүгә хокук;

3) Жирлек жирле үзидарә органнары кабул иткән хокукый актларга тоткарлыксыз керү хокукы;

4) Жирлек муниципаль хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә жирле әһемияттәге мәсьәләләр буенча вәкаләтләрен үтәү өчен жирле үзидарә органнарыннан, ә федераль законнарда каралган очрактарда - барлык милек рәвешләрендәгә оешмалардан, жәмәгать берләшмәләреннән һәм аларның вазыйфаи затларынан мәгълүмат һәм материаллар алу хокукы;

5) үз вакытында һәм тулы күләмдә акчалата бүләкләү алуға хокук;

6) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылығын билгеләү, ял көннәрен һәм эш көне булмаган бәйрәм көннәрен, шулай ук ел саен түләнгән торган төп һәм өстәмә отпускларны бирү белән тәэмин ителә торган ял;

7) жирлек Советы депутатына һәм аның гаилә әгъзаларына медицина хезмәте күрсәтү, шул исәптән пенсиягә чыкканнан соң;

8) муниципаль вазифаны биләгән вакытта яки аны туктатканнан соң, әмма аның вазифа бурычларын үтәве белән бәйлә рәвештә, авыру яки эшкә сәләтен югалту очрагына мәжбүри дәүләт социаль иминияте;

9) әлеге Устав билгеләгән тәртиптә һәм шартларда пенсия белән тәэмин итү, шулай ук аның гаилә әгъзаларын, вазыйфаи вәкаләтләрен үтәүгә бәйлә рәвештә башланган очракта, федераль законнар нигезендә пенсия белән тәэмин итү;

10) Жирлек Советы депутатын һәм аның гаилә әгъзаларын көчләүдән, янаулардан һәм федераль законнарда һәм муниципаль хокукый актларда билгеләнгән очрактарда, тәртиптә һәм шартларда аларның вазыйфаи вәкаләтләрен үтәвенә бәйлә рәвештә башка хокук булмаган гамәлләрдән яклау;

11) хезмәт командировкаларына бәйлә чыгымнарны каплау;

12) үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда транспорт хезмәте күрсәтү, шулай ук биләгән вазыйфасына бәйлә рәвештә Жирлек муниципаль хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә шәхси транспорттан файдаланган өчен компенсация.

3. Жирлек Советы депутатына әлеге статьяның 2 өлешенә 1-4 һәм 10 пунктларында каралган гарантияләр бирелә, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләүгә бәйлә чыгымнарны, шул исәптән Жирлекнең муниципаль хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә муниципаль вазыйфаны биләүгә бәйлә эш командировкаларына бәйлә чыгымнарны компенсацияләү гарантияләне.

Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру өчен, тулаем алганда, аена алты эш көненнән дә артык булмаган чорда эш урынын (вазыйфасын) саклап калу гарантияләне.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре Жирлек халкы бюджеты акчалары исәбеннән финанслана.

Статья 31. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятиеләр, оешмалар, дөүләт органнары һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм алар алдында хисап тота.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер тапкыр хисап тота, аларга жирлек Советы эше турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләренә карарга, аларда булган мәсьәләләренә дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

Статья 32. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка, депутатларның билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча, беренче утырышка җыела.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын, яңа башлыкны сайлаганчы, жирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

Статья 33. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә була:

1) жирлек Уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;
2) жирлек территориясендә кануннар нигезендә гомуммәҗбүри кагыйдәләр билгеләү;

3) жирлек бюджетын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;

4) жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча салымнар һәм җыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә ташламалар бирү;

5) жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау;

6) җирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү, җирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү, таләпләре Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган җирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау;

7) җирлекнең чикләрен үзгәртү, җирлекне үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;

8) җирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү һәм җирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;

9) торак пункт территориясендә гражданның үзара салым акчаларын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча җирле референдумны билгеләү, гражданның жыенын билгеләү;

10) җирлек башлыгын сайлау;

11) җирлек башлыгы урынбасарын сайлау;

12) җирлек вәкилен җирлек Советы депутатлары арасынан муниципаль район Советына сайлау;

13) җирлек чикләрен үзгәртү, җирлекне үзгәртеп кору, чакыртып алу буенча тавыш бирүне җирлек Советы депутатын үзгәртү мәсьәләләре буенча билгеләү;

14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

15) җирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен билгеләү;

16) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, эшләр башкару турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

17) җирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

18) җирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягынан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

19) җирлекнең Ревизион комиссиясен булдыру;

20) җирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

21) җирле өһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен җирле үзидарә органнары һәм җирлек җирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары тарафыннан үтәүне тикшереп тору;

22) җирлек территориясен төзекләндерү һәм тоту кагыйдәләрен раслау;

23) җирлек территориясендә торак пунктларның урамнары һәм башка өлешләренә исем бирү һәм аларның исемнәрен үзгәртү тәртибен раслау;

24) гадәттән тыш хәлләренә бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның җирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү;

25) муниципаль махсуслаштырылган торак фондының торак урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

26) территорияль иҗтимагый үзидарә органнарына җирлек бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

27) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

28) үз массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

29) җирлек Советы карарларына аңлатма бирү;

30) җирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

31) җирлек Советы турындагы нигезләмәне раслау;

32) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренң вәкиллеке органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы жирлек башлығының үз эшчәнлеге нәтижәләре, жирлек Башкарма комитеты һәм жирлек башлығының башка ведомствосындагы жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

Статья 34. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп рәвеше аның утырышларынан гыйбарәт, аларда жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, хокуклы.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлығы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бере инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек Башлығы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткөрүгә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Советның ачык утырышларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда жирлек Советы ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашу хокукы булган затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткөрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм тавыш бирү нәтижәләре күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң жирлек башлығының аның белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

Статья 35. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлығы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламентына ярашлы рәвештә, жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләргә алдан карау һәм әзерләү өчен, жирлек башлығыннан тыш, депутатлар арасынан даими яки вакытлы комиссияләр төзелергә һәм (яки) жирлек Советы эшчәнлегенең төп юнәлешләргә буенча әлеге мәсьәләләргә әзерләү өчен җаваплы депутатлар билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә генә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек карамагына кертелгән аеруча әһәмиятле мәсьәләләрне тикшерү өчен жирлек Советы каршында аның карары буенча депутатлар, жирлек Башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эш, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

Статья 36. Жирлек Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә әлеге Уставның жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларыннан, жирлекне үстерү программаларыннан файдалануны, жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә контрольне гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы, жирлек башлыгы карары белән депутатлар арасыннан күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча кануннар нигезендә жирлек бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануга, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтиҗәлелегенә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәру тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турында Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнең Башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, әгәр башкасы законда билгеләнмәгән булса, жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәҗәгатә буенча жирлек Советы карамагына караган, ә кануннарны, муниципаль норматив хокукый актларны бозган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Контроль функцияләрен гамәлгә ашырганда жирлек Советы жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

Статья 37. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасыннан Югары Ослан муниципаль районы Советына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәген хуплап тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

Статья 38. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

Жирлек Советы вәкаләтләре шулай ук түбәндәге очракларда туктатыла:

1) жирлек Советы үз-үзен таркату турында карар кабул итү;

2) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кәргәндә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуына бәйле рәвештә;

3) кануннар нигезендә гамәлгә ашырыла торган жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

4) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

5) жирлек чикләрен яисә жирлекнең шәһәр округы белән берләшүен үзгәртү нәтижәсендә жирлекнең сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

6) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

Статья 39. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы күрсәтелә алмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау чорында;

3) жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рәхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үзтаркалу турындагы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яки Жирлек башлыгы карары буенча жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы жирлек Советы депутатларының һәм жирлек кешеләренең үз-үзләрен таркату инициативасын һәрьяклап һәм объектив тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен тарату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турындагы тәкъдире кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы кабат инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан күрсәтелергә мөмкин.

Статья 40. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставка;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

6) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлыгы яки чит ил гражданлыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланган булырга хокуклы, чит дәүләт гражданлыгы яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә Россия Федерациясе гражданы чит ил территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ яисә Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы чит ил гражданы, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкача каралмаган булса;

8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә алыну;

11) федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

2. Жирлек депутатының вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

3. Депутат вәкаләтләре жирлек Советы карары белән алты ай дэвамында жирлек Советының барлык утырышларында нигезле сәбәпләрсез депутат булмаган очракта вакытыннан алда туктатыла.

4. Үз теләге белән отставкага китәргә карар кылган депутат тиешле гаризаны жирлек Советына жиберә. Жирлек Советы депутатның жирлек Советының якындагы утырышында вәкаләтләрен туктату турындагы гаризасын карарга тиеш. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен туктату турындагы карар вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дэ соңга калмыйча жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, ә бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән очракта - шундый нигез барлыкка килгән көннән алып өч айдан дэ соңга калмыйча.

5. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми бастырып чыгарган көннән башлап, депутат вәкаләтләре туктатыла.

6. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

7. Рәис Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мәрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн буларак, әлеге гаризаны жирлек Советына кергән көн санала.

8. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

Статья 41. Жирлек башлыгы - жирлекнең иң югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлыгы жирлекнең югары вазыйфаи заты булып тора.
2. Жирлек башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Жирлек башлыгы вазыйфасының рәсми атамасы - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге Башлыгы.
4. Жирлек башлыгы вазифасы буенча Югары Ослан районының Октябрьский авыл жирлеге Советы депутаты булып тора.
5. Жирлек башлыгы бер үк вакытта жирлек Советын һәм жирлекнең Башкарма комитетын житәкли.

Статья 42. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. Жирлек башлыгы жирлек Советы депутатлары арасынан яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында жирлек Советы вәкаләтләре чорына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлектә яшәүчеләрнең, ижтимагый берләшмәләрнең, Татарстан Республикасы Президентының тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгы итеп сайланган дип санала.

3. Сайлаганнан соң жирлек башлыгы түбәндәге антны китерә:

"Миңа йөкләнгән Октябрьский авыл жирлеге Башлыгының югары вазифаларын башкарганда Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, Октябрьский авыл жирлеге Уставын үтәргә, Октябрьский авыл жирлегендә яшәүчеләрнең тормыш-көн күрешен, кеше һәм граждандар хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен барлык көч һәм белемнәрен куярга ант итәм."

4. Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамлангач, жирлек башлыгы жирлекнең яңа башлыгын билгеләнгән тәртиптә сайлаганчы, жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә житәкчелек итүне дәвам итә.

Статья 43. Жирлек башлыгы статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.

2. Жирлек башлыгын даими нигездә эшләүче Югары Ослан муниципаль районы Советында үз вазыйфасына сайлаган очракта, ул жирлек башлыгының вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә жирлек халкына һәм жирлек Советына федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә контрольлек итә һәм хисап тотта.

4. Жирлек башлыгы елга бер тапкыр жирлек халкы һәм жирлек Советы алдына үз эшчәнлегенә нәтижеләре турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында хисап тотта.

5. Жирлек Башлыгы "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс

инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында” 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, “Россия Федерациясенәң жирле үзидарә принциплары турында” 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка законнар белән билгеләнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә тиеш.

Статья 44. Жирлек башлығының вәкаләтләре

1. Жирлек башлығы:

1) жирлекне башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә, ышанычнамәсез жирлек исеменнән эш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, жирлек Советы утырышларын жыя һәм аларда рәислек итә, жирлек Советының чираттан тыш утырышын чакыруны таләп итәргә хокуклы;

3) жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегенә бердәм башлангыч принципларында житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләрне жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан үтәү өчен шәхси жаваплы була;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

5) әлеге Устав, Советның һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул иткән норматив хокукый актларны билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару һәм халыкка житкерүне тәэмин итә, шулай ук жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә кул куя;

6) жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшендә жәмәгатьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәэмин итү чараларын күрә;

7) гражданнырны кабул итүне, аларның мәрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикәятьләрен карауны оештыра;

8) жирлек средстволары, шул исәптән жирлекнең Башкарма комитеты һәм Советны карап тоту һәм аларның эшчәнлеген тәэмин итү чаралары белән таныштыра, жирлекнең расланган бюджеты нигезендә банк учреждениеләрендә жирлекнең бюджет һәм башка счетларын ача һәм яба;

9) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала;

10) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданнырның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

11) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектын һәм аның үтәләше турындагы хисапларны, жирлекне үстерү планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәләше турындагы хисапларны тапшыра;

12) жирлек жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә гамәлдә булган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәэмин итә;

13) үз вазыйфасына билгеләп куя һәм муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чараларын күрә;

14) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы

дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм җирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча җирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләр гамәлгә ашыруны тәэмин итә.

16) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль берәмлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләренә, шулай ук әлеге Устав, җирлек Советы карарлары белән җирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

Статья 45. Җирлек башлыгы урынбасары

1. Җирлек башлыгы тәкъдиме белән җирлек Советы депутатлары арасынан җирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Әгәр җирлек Советы депутаты, җирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәге аны хуплап тавыш бирсә, җирлек башлыгы урынбасары сайланган булып санала.

3. Җирлек башлыгы урынбасары җирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә җирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча (авыруга яисә отпускка бәйлә) булмаган яисә үз бурычларын үтәү мөмкин булмаган яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату очрагында җирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Җирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә гамәлгә ашыра.

5. Җирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре әлеге Уставның 40 статьясында каралган нигезләрдә вакытыннан алда туктатыла.

6. Җирлек башлыгы урынбасары җирлек башлыгы инициативасы буенча яисә җирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бере санында җирлек Советы карары нигезендә вазыйфасыннан теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Җирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар җирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Статья 46. Җирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Җирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставка;

3) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74¹ статьясы нигезендә отставкага китү;

4) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданы яки чит ил гражданыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданыгы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланган булырга хокуклы, чит дәүләт гражданыгы яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә Россия Федерациясе гражданы чит ил территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ яисә Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайлангырга хокуклы чит ил гражданы, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкача каралмаган булса;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

11) суд тәртибендә билгеләнгән сәламәтлек торышы буенча торак пункт башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра алмау;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә гамәлгә ашырыла торган жирлекне, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, үзгәртеп кору;

13) муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә жирлектә сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

14) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

15) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару срогы бозылганда;

16) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәү.

6. Жирлек башлыгының вәкаләтләре шулай ук "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы, 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы ФЗ, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы ФЗ, "Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль законнарда, 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясе жирле үзидарә принциплары турында" Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә, тьюларны, бурычларны үтәмәүгә бәйле рәвештә дә вакытыннан алда туктатыла.

7. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1 - 11, 14 һәм 15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау вәкаләтләре шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта, әгәр жирлек Советының вәкаләтләре срогы тәмамлануга алты айдан да азрак вакыт калса, жирлек башлыгын жирлек Советы составынан сайлау яңа сайланган жирлек советының беренче утырышында башкарыла.

9. Вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы Татарстан Республикасы Рәисе хокукый акты нигезендә жирлек башлыгы вазыйфасыннан баш тарту турында яки жирлек башлыгын отставкага жибөрү турындагы карар нигезендә әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә карарга шикаять биргән очракта, жирлек

Советы суд карары закон көченә кәргәнче үз составыннан сайланган жирлек башлығын сайлау турында карар кабул итәргә хокуклы түгел.

10. Жирлек башлығының вәкаләтләре вақытыннан алда туктатылган яки аңа карата суд карары нигезендә сак астына алу яисә вазыйфасыннан вақытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен вақытлыча жирлек башлығы урынбасары башкара.

V бүлек. ЖИРЛЕК БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Статья 47. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә башкарма-күрсәтмә органы

1. Жирлекнең башкарма комитеты жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-күрсәтмә органы булып тора.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме - Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл жирлеге Башкарма комитеты.

3. Жирлекнең Башкарма комитеты жирлек Советына хисап тотта һәм аның контролендә була.

4. Жирлекнең Башкарма комитетының жирлекнең гербы сурәтләнән һәм үз исеме булган мөһере, бланклары, шулай ук аңа тапшырылган вәкаләтләргә гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу өчен Россия Федерациясә гербы сурәтләнән түгәрәк мөһере һәм бланклары бар.

5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясә бюджетлары чыгымнары классификациясә нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 48. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы жирлек башлығы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасына жирлек башлығы, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары керә.

Статья 49. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясә проектын эшләүне тәэмин итә;

- жирлек бюджетын үтәүне, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен гамәлгә ашыруны оештыра;

- жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсә торышын характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны оештыра һәм күрсәтелгән дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясә Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәгълүмат бирүне оештыра;

2) жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милкендәгә мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очракларда жирлек Советының килештерүенә (раславына) муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәр кертә, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында да;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс ягыннан тәмин итә һәм бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремнәрне финанс белән тәмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала;

- социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ярдәм күрсәтә;

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча гавами тыңлаулар, жәмәгать тыңлаулары оештыра һәм үткәрә;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарга предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы гамәлләре турында хәбәр итә;

- үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү турында Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карар, үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү яисә аны капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзүнең, реконструкцияләүнең жир белән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында, яисә федераль законнарда билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына туры китерү турындагы карарны кабул итә;

4) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыра, аның исәбен алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра;

- халыкны элемент хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

5) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итә;

- кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

6) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- билгеләнгән тәртиптә социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданның исәпкә алуны алып бара;

- мәдәният оешмаларының ялын оештыру һәм халыкны хезмәт күрсәтүләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тәэмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын уздыруны оештыра;

- халыкның күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерә, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полсаларына ирекле керүен тәэмин итү дә керә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәэмин итә;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыра;

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнаша;

- жирлек территориясен төзекләндерү эшчәнлеген оештыра, жирлекне төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- адресация объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртә, адресларны юкка чыгара, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальәра әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәрне үзгәртә, юкка чыгара, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыра;

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт һакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарының һәм дәүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын бозучы актларына карата шикаять бирә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм итә;

- халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәэмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итә, һәм гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү яисә килеп чыгу куркынычы турында халыкка мәгълүмат бирә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм уздыруны жирлек депутаты, жирлекнең сайланулы органы әгъзасы, жирлекнең сайланулы вазыйфаи заты, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәэмин итүне гамәлгә ашыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләрә, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыруга, спорт, тамаша һәм башка массакуләм ижтимагый чаралар үткөрүгә бәйлә законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- террорчылыкның асылын һәм аның ижтимагый иминлеген аңлату буенча мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә, шулай ук граждандарда террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эшләрә һәм башка чаралар үткөрү юлы белән оештыра һәм үткәрә;

- муниципаль милектәге яисә жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларның террорчылыктан сакланышына карата таләпләрнең үтәлешен тәэмин итә;

- Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрән һәм мәдәниятен саклап калуға һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни жайлаштыруга, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләрә өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләрә чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра.

10) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән башкару өлкәсендә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән:

- жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешле файдалануны тәэмин итә;

- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлек Советының карарлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы Матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан аларга бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрән тормышка ашыру өчен өстәмә файдалану тәэмин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- Жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрлә тәэмин итүне гамәлгә ашыра;

- әлеге Уставның 5 статьясындагы 1 өлешенәң 4,9, 8 һәм 19 пунктларында каралган жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрән хәл итү максатларында жирлек өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурстволарны) ирекле нигездә башкаруға граждандарны жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткөрүне оештыра;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча, кануннарда, әлеге Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрден тыш, жирлек Советы яисә жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә жирлек Советы карарлары белән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- жирлек музейларын төзи;

- жирлектә нотариус булмаган очракта кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итә;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль янгын сагын төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәэмин итүгә җәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче иҗтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

- инвалидларның иҗтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия иҗтимагый берләшмәләренә «Россия Федерациясендә инвалидларның социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондының торак урыннарын граждандарга бирә;

- жирлек территориясендә яшәүче хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашырганда чаралар оештыра;

- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра.

- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын, жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм итә;

- «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

- исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын күрә;

- Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренең билгеләнгән исемлеге чикләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра.

VI бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕҢ БАШКА ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

Статья 50. Жирлекнең референдум комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләр килүче, жирле үзидарәнең финанс контроле органы булып тора

2. Жирлекнең референдум комиссиясе рәистән һәм ике ағзадан тора.

Жирлекнең Ревизия комиссиясе оештыру һәм эшчәнлегенә тәртибе, вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенә гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив

хокукый актлары, жирлек Советы тарафыннан расланган жирлек Ревизия комиссиясе турындагы нигезләмә, башка муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очрактарда һәм тәртиптә жирлек Ревизия комиссиясе эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

Статья 51. Жирлек Советының, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Устав, жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты билгеләнгән вәкаләтләрне бүлешү нигезендә үз вәкаләтләрен мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитеты жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә законнарда, әлеге Устав билгеләгән рәвешләрдә үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек Советы һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны имзаланган көннән алып жиде көн эчендә бер-берсенә юллай.

5. Жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, жирлек Советының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән жирлек Советына мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлегенә тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнә ала.

Статья 52. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү
Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын уздыру юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӨНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

Статья 53. Юридик зат хокукларына ия булган жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары жирлек Советына һәм жирлекнең Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы нигезендә жирлек Советы карары буенча юридик зат хокуклары буенча жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

Статья 54. Юридик затлар буларак Жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Жирлек башлыгы Жирлек исемнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлекнең юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре була һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дөүләт теркәлүе узарга тиеш.

Статья 55. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлеге Уставта, жирлек Советы карарларында каралган очрақларда жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

VIII бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Статья 56. Жирлек башлығына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлығы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, Татарстан Республикасында жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

Статья 57. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче жирлек Советы депутатына жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу вакытына, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү вакытына гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Әлеге Уставта каралган очрақларда жирлек башлығы вазыйфаларын башкарганда үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирлек башлығының урынбасарына жирлек башлығының айлык акчалата түләвенәң 90% күләмендә бүләкләү түләнә.

3. Әлеге орган эшендә катнашу вакытындагы жирлекнең ревизия комиссиясе әгъзаларына жирлек Советы законнары, карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

Статья 58. Жирлек башлығының, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлығының, аларны жинаять яисә административ җаваплылыкка җәлеп иткәндә, тоткарлаганда, кулга алганда, тентүдә, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылган очрақта, шулай ук алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт урыны, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына карата оператив-эзләнү чаралары үткәргәндә, алар тарафыннан кулланыла торган элемент чараларын исәпкә алганда федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, әйтелгән фикерләре, позициясе өчен жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында

кимсетүләр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга кертелгән очрақларга кагылмый.

IX бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ НӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛЫЛЫҒЫ

Статья 59. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының нәм вазыйфаи затларының жаваплылығы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары нәм вазыйфаи затлары кануннар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик нәм юридик затлар алдында жаваплы булалар.

Статья 60. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылығы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлығының, жирлек халкы алдында жаваплылығы тиешле депутатның аны сайлаган жирлек халкының ышанычын югалтуы нәтижәсендә килә.

2. Асыл халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлығы, әлеге устав белән каралган нигезләр нәм тәртиптә кире алынырга мөмкин.

Статья 61. Жирлек жирле үзидарә органнарының нәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы жаваплылығы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыкларының жаваплылығы Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары нәм әлеге Устав бозылган очрақта, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән тиешенчә башкармаган очрақта тиешле судның карарына нигезләнә.

2. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы федераль закон белән жирлек Советының оешуы нәм таркалуы, жирлек башлығының вазифасыннан читләшүе нәм отставкага китүе тәртибе билгеләнә.

Статья 62. Физик нәм юридик затлар алдында жирлек жирле үзидарә органнарының нәм вазыйфаи затларының жаваплылығы

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының нәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының физик нәм юридик затлар алдында жаваплылығы федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

X бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКЛАРЫ

Статья 63. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) жирлек уставы, жирле референдумда, гражданныр жыенында кабул ителгән хокукий актлар;

2) жирлек Советының норматив нәм башка хокукий актлары;

3) жирлек башлығының, Башкарма комитетның нәм башка органнарының, нәм жирле үзидарәнең әлеге Уставта каралган вазыйфаи затларының норматив нәм башка хокукий актлары.

2. Жирлек Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар юкка чыгарылган яисә күрсәтелгән органнарның яки вазыйфаи затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан вәкаләтләре исемлеген үзгәрткән очракта, муниципаль хокукый актның гамәлдә булуын юкка чыгарган яки туктаткан вакытта тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (басма) кертелгән муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яки аларның гамәлләре жирле үзидарә органнары яки тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән жирле үзидарә хезмәткәрләре тарафыннан туктатылырга мөмкин, шулай ук суд тарафыннан; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясә дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органы белән.

5. Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы, Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясә Президенты каршындагы Вәкаләтле Вәкилнең Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясә законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәсен алган очракта, аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Алынган күрсәтмәне үтәү турында Жирлекнең Башкарма комитеты яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясә Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә Жирлек Советына - алар карар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

6. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешмаларның, шәхесләрнең, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплы булалар.

Статья 64. Гражданның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләргә турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) кәргән жирлек жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәсенәң вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый актны әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны бастырып

чыгару срогын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу, жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

Статья 65. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгаралар:

- 1) жирлек Советы - жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлек башлыгы - жирлек башлыгының карарлары һәм күрсәтмәләре;
- 3) жирлекнең Башкарма комитеты - жирлек Башкарма комитетының карарлары һәм күрсәтмәләре.

2. Жирлек жирле үзидарәсенә башка вазыйфаи затлары әлеге Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

Статья 66. Муниципаль хокукый актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Югары Ослан районы прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең аны алып бару мәсьәләләре буенча Ревизия комиссиясе тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлү торган документларның исемлегенә һәм формасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гәмәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар проектлары Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан үткөрелә торган жайга салу йогынтысына бәяләнәргә тиеш.

Муниципаль норматив хокукый актлар проектларының жайга салу йогынтысын бәяләү "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары) тарафыннан үткөрелә.

4. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гәмәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар экспертизасы эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гәмәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләренә ачыклау максатларында уздырыла.

5. Муниципаль норматив хокукый актларга экспертиза жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары) тарафыннан "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары) тарафыннан үткөрелә.

Статья 67. Жирлек Советының хокукый актлары

1. Жирлек Советы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав белән үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәлергә тиешле кагыйдәләренә, жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы карарны, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру һәм

федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав белән үз компетенциясенә кәргән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан Жирлек Советы карарлары жирлек Башкарма комитеты инициативасы буенча гына яисә аның бәяләмәсе булганда гына жирлек Советына карауга кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә жирлек Башкарма комитетына карар проекты бирелгән көннән алып утыз көн эчендә жирлек Советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы аларны кабул иткән көннән алып өч көн эчендә кул куя һәм ул шушы Устав билгеләгән тәртиптә бастырып чыгарыла (халыкка житкерелә).

Статья 68. Жирлек башлыгының хокукый актлары

1. Жирлек башлыгы үзенең законнар, әлеге Устав һәм жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карар һәм күрсәтмәләр, жирлек Башкарма комитетының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карары һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмә чыгара.

2. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принципнары турында» Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге Устав компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

Статья 69. Муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, халыкка житкерү һәм аларның үз көчләренә керү тәртибе.

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр әлеге карар белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының жирлек Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының хокукый актлары, әгәр актлар тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларга кул куйган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куючы оешмаларның хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждандар хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә.

4. һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи зат исеме, мөһерә булырга тиеш.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турындагы, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы, аны бетерү турындагы һәм аның гамәлдә булуын туктатып тору турындагы, аның үтөлеше турындагы, жирле салымнар һәм җыемнар билгеләү турындагы хисабы турындагы карарлары, жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек Башкарма комитеты кабул иткән башка норматив хокукый актлар, федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, аларга имза салынган көннән алып җиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләсе буенча тавыш бирү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек башлыгын сайлау һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләләре буенча норматив булмаган хокукый актлар кануннар нигезендә мәҗбүри рәвештә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми басылып чыккан (халыкка җиткерелмәгән) норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка җиткергәндә) муниципаль хокукый акт реквизитлары, «Волжская новь» район газетасының чыгу датасы, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру датасы, жирлекнең мәгълүмат стендларында урнашу датасы күрсәтелә.

9. Муниципаль норматив һәм башка хокукый актларны рәсми бастырып чыгару «Волжская новь» район газетасында аларның тулы текстын бастырып чыгару яисә аларның тулы текстын Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

Өстәмә муниципаль норматив хокукый актлар Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Порталында Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырылырга мөмкин.

10. Муниципаль норматив һәм башка хокукый актларны халыкка җиткерү аларның тулы текстын жирлекнең торак пунктлары территориясендә мәгълүмат стендларында урнаштыру юлы белән аларны гомуми игътибарга җиткерүдән гыйбарәт. Күрсәтелгән мәгълүмат стендлары, аларның урнашу урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлектә яшәүчеләрнең норматив һәм башка хокукый актлары тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш. Муниципаль норматив һәм башка хокукый актлар күрсәтелгән мәгълүмат стендларында аларны урнаштыру датасыннан 30 көн эчендә булырга тиеш.

11. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданның җыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы Юстиция Министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

XI бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДЫЙ НИГЕЗЕ

Статья 70. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисадый нигезен жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

Статья 71. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлек милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрақларда, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

3) жирлек Советы карарлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләргә эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләргә хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

Статья 72. Жирлекнең муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирлек жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә жирлек исеменнән муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

Статья 73. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә төзүгә, үзгәртеп корырга һәм бетерергә, хужалык жәмгыятьләргә төзүдә, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча вәкаләтләргә гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль оешмалар төзүдә катнашырга мөмкин. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә максатларын, шартларын һәм эшчәнлек тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, үз вазыйфасына билгеләп куя һәм әлегә предприятиеләргә һәм учреждениеләргә житәкчеләрен вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген турында әлегә Устав һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә хисаплар тыңлый.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләргә йөкләмәләргә буенча субсидияләгә җавап бирәләр һәм аларны федераль законда билгеләнгән очрақларда һәм тәртиптә үтәүгә тәмин итәләр.

Статья 74. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәттән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр жирлек бюджетына керә.

Статья 75. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XII бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

Статья 76. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә әзерләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга җибәрелә торган керемнәр һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан үзләренә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра.

Статья 77. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен тикшереп тору жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының жирлек бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәлеше турындагы еллык хисап, жирлек бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренең саны турында квартал саен бирелә торган белешмәләр, аларның хезмәте өчен түлөгүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

3. Жирлек бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

4. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин итү максатларында жирлекнең социаль-иқтисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты түзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниеһенә юлнамасының Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган нигезләмәләренә;

Россия Федерацияһенә милли үсеш максатларын һәм халыкка ачык хакимият органнары эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгели торган документларга;

- жирлекнең социаль-иқтисадый үсеш фаразына;
- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләре;
- озақ сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);

- муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары), күрсәтелгән программалар проектларына үзгәрешләр.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законнарында, жирлек Советының муниципаль хокукый актларында билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындагы карардан тыш) керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

8. Жирлек бюджеты турындагы карар белән түбәндәгеләр раслана:

- Россия Федерациясе Бюджет кодексының 160.1 статьясында каралган очрақларда жирлек бюджеты керемнәренә баш администраторлары исемлеге;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексының 160.2 статьясында каралган жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганақларының баш администраторлары исемлеге;

- чыгым төрләренә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча яки чыгым төрләренә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләре), чыгым төрләренә төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яисә) чыгым төрләренә максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләре), бюджетлар чыгымнары классификацияһенә чираттагы финанс елына һәм план чорына чыгымнар төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча, шулай ук бюджетлар чыгымнары классификацияһенә тиешле рәвештә Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы Бюджет кодексында билгеләнгән бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү;

- бюджеттан тыш дәүләт фондлары бюджетларынан тыш чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына башка бюджетлардан алына торган һәм (яисә) бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- жирлек бюджеты чыгымнарының шартлы рәвештә расланган чыгымнарының гомуми күләме жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 2,5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган чыгымнарны исәпкә алмыйча) план чорының икенче елында күрсәтелгән күләменә кимендә 5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы;

- чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның иң югары чиге һәм (яисә) муниципаль тышкы бурычның иң югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиген күрсәтеп, муниципаль бурычның иң югары чиге;

- жирлек бюджетының Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары белән башка күрсәткечләре.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Жирлек бюджеты турында карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына расланган бюджет күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына түбәндәгеләр тапшырыла:

- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елының узган чорында жирлекнең социаль-иқтисади үсешенең яқынча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елында жирлекнең социаль-иқтисади үсешенең көтелгән нәтижәләре;

- жирлекнең социаль-иқтисади үсеше фаразы;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең берләштерелгән бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты (профициты));

- жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәп-хисаплар;

- елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елыннан һәм план чорының елдан-ел артуыннан соң килүче муниципаль эчке бурычның югары чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелүче үтәлешен бәяләү;

- жирлек Советы, жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан күрсәтелгән органнарның күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирлекнең Башкарма комитеты белән каршылыклар барлыкка килгән очракта тапшырыла торган бюджет сметалары проектлары;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Устав тарафыннан билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү

бюджеты турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Әгәр бюджет турында карар проекты бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасын үз эченә алмаса, бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасы бюджет турында карар проектына аңлатма язуына кушымталар составына кертелә.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

12. Жирлекнең башкарма комитеты жирлек советына чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет турында карар проектын агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча кертә.

13. Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184¹ статьясы нигезендә күрсәткелләрен һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

14. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) Жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасының билгеләнгән федераль законнарын һәм законнарын үтәүне тәмин итә.

16. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенең бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

17. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

18. Дәүләт хакимиятенең федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очраклардан тыш, рөхсәт ителми.

19. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 78. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 05 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлек бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

Статья 79. Жирлек гражданның үзара салым акчалары.

Гражданның үзара салым салу чаралары дип гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен бер тапкыр түләүләргә аңлатыла. Гражданның үзара салым тәртибдә түләүләргә күләме жирлектә яшәүчеләргә (жирлек составына керүче торак пунктның (яисә аның территориясенә бер өлеш) барлык халкы өчен абсолют зурлыкта тигез итеп билгеләнә, аерым категория гражданның тыш, аларның саны жирлектә яшәүчеләргә (жирлек составына керүче торак пунктның (яисә аның территориясенә бер өлеш) гомуми санының 30 процентыннан артмаса тиеш һәм алар өчен түләүләргә күләме киметелгә мөмкин.

Өлегә статьяның 1 өлешдә күрсәтелгән гражданның бер мәртәбә бирелә торган түләүләргә кергән һәм куллану мәсьәләләргә жирле референдумда, ә “Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенә 4, 4.1 һәм 4.3 пунктларында каралган очракларда, гражданның жыенында хәл ителә.

Статья 80. Инициативалы проектларны тормышка ашыруны финанс һәм башка яктан тээмин итү

1. 131-ФЗ номерлы Федераль законның 26.1 статьясында каралган инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тээмин итү чыганагы булып, жирлекнең тиешле чыгым йөкләмәләргә финанс белән тээмин итү максатларында бирелгән жирлек жирле бюджетыннан инициатив түләүләргә һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләмнәргә исәпкә алып, инициатив проектларны гамәлгә ашыруга жирле бюджет турындагы карар белән каралган бюджет ассигнованиеләргә тора.

2. Инициатив түләүләргә дигәндә, конкрет инициативалы проектларны гамәлгә ашыру максатларында Россия Федерациясе законнары нигездә ирекле нигездә түләнгән торган һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигездә жирле бюджетка күчәргән торган гражданның, индивидуаль эшкәрүчеләргә һәм төзелгән юридик затларның акчалары аңлашыла.

3. Инициатив проект гамәлгә ашырылмаган очракта, инициатив түләүләргә аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициативалы проектны гамәлгә ашыру нәтижеләргә буенча инициативалы проектны гамәлгә ашыру максатларында файдаланылмаган инициативалы түләүләргә калдыгы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән түләүләргә жирле бюджетка күчәргән гамәлгә ашыручы затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиеш.

Жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиешле инициатив түләүләргә суммаларын исәпләү һәм кире кайтару тәртибә жирлек Советы карары белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук кызыксынган затларның ихтыяры мөлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашулары рәвешдә дә тээмин ителгә мөмкин.

Статья 81. Жирлекнең муниципаль алынмалары

1. Муниципаль бурыч алулар жирлек исемнән муниципаль кыйммәтләргә газәләр урнаштыру юлы белән һәм кредитлар рәвешдә заемчы буларак жирлекнең бурыч йөкләмәләргә барлыкка килә торган заем акчаларын жирлек бюджетына жәлеп итү дигәнне аңлата.

2. Муниципаль эчке заемнар дип жирлек исеменнән жирле бюджетка муниципаль кыйммәтле кәгазьләр урнаштыру юлы белән һәм Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм кредит оешмаларыннан кредитлар рәвешендә заем акчаларын жәлеп итү аңлатыла, алар буенча жирлекнең заемчы буларак бурыч йөкләмәләре барлыкка килә, алар Россия Федерациясе валютасында белдерелә.

Муниципаль эчке алынмалар жирле бюджет кытлыгын финанслау, жирлекнең бурыч йөкләмәләрен каплау, жирле бюджет счетларында калган акчаларны финанс ел дәвамында тулыландыру, шулай ук жирле бюджетларга бюджет кредитлары биру максатларында гамәлгә ашырыла.

3. Муниципаль тышкы алынмалар дигәндә, Россия Федерациясе тарафыннан чит ил максатчан кредитларыннан файдалану кысаларында жирлек исеменнән жирле бюджетка кредитлар жәлеп итү аңлашыла, алар буенча чит ил валютасында белдерелгән жирлекнең Россия Федерациясе алдында бурыч йөкләмәләре барлыкка килә.

Муниципаль тышкы алынмалар чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясенең тышкы дәүләт хисаплашулары программасына кертелгән проектларны финанслау максатларында гамәлгә ашырыла.

4. Бюджет законнары һәм жирлек Уставы нигезендә жирлек исеменнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукы жирлекнең Башкарма комитетына карый.

5. Муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә урнаштыру жирлекнең бурыч йөкләмәләре буенча срогы чыккан бурычлары булмаганда жирлек тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Жирлек муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә урнаштырган очракта, күрсәтелгән кыйммәтле кәгазьләргә урнаштыру бәясеннән чыгып исәпләнгән түләүгә керем Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән дәрәжәдән түбән булмаган кредит рейтингы булмаса, муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә урнаштыру турында Карар кабул ителгән көнгә гамәлдә булган 1 процент пунктына арттырылган Россия Федерациясе Үзәк банкының төп ставкасыннан артмаска тиеш. рейтинг гамәлләрен гамәлгә ашыручы бер яки берничә юридик заттан, аларның исемлеге Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә.

Статья 82. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның бирелгәнлеге нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәләшенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетын үтәү жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

Статья 83. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык.

2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының бюджет хисаплары нигезендә жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап жирлек Советы карары белән расланырга тиеш.

4. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап, аны жирлек Советына тәкъдим иткәнче, бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә бирүне үз эченә алган тышкы тикшерү узарга тиеш.

Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү жирлекнең Ревизия комиссиясе яки жирлек Советы тарафыннан муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп башкарыла.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты аңа бәяләмәне эзерләү өчен жирлек бюджетының үтөлеше турында быелның 1 апреленнән дә соңга калмыйча хисап бирә. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә жирлек Ревизион комиссиясе тарафыннан жирлек Советына бер үк вакытта жирлек Башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча жирлек Башкарма комитеты жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтөлеше турында еллык хисапны жирлек Советына тапшыра. Бюджет үтөлеше турында еллык хисап белән бер үк вакытта аңа карата бюджет һәм бюджет хисаплылыгы үтөлешенә анализ булган аңлатма һәм муниципаль биремне үтәү һәм (яисә) бюджет ассигнованиеләрен куллануның башка нәтижәләре турындагы белешмәләр, бюджет үтөлеше турындагы карар проекты, бюджет үтөлеше турында башка бюджет хисабы һәм берләштерелгән бюджетның үтөлеше турында бюджет хисабы, Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документлар бирелә.

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижәләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапны кире каккан очракта, ул мәгълүматны дәрәс чагылдырмау яки тулы булмаган фактларны бетерү һәм 1 айдан да артмаган вакытка кабат тапшыру өчен кайтарыла.

9. Жирлек бюджетының үтөлеше турындагы карар, жирлек бюджетының керемнәренә, чыгымнарының һәм дефицитының (профицитының) гомуми күләмен күрсәтеп, жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтөлеше турында хисап белән раслана.

Хисап финанс елында жирлек бюджетының үтөлеше турында жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

- бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;

- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганаclarы классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы.

Бюджет үтөлеше турындагы карар белән шулай ук бюджет законнарында, жирлек Советы карарында бюджет үтөлеше турында карар кабул итү өчен билгеләнгән башка күрсәткечләр дә раслана.

Статья 84. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет мөнәсәбәтләрен жайга сала торган хокукий актларның, жирле бюджеттан физик затларга бүтән түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләрне һәм йөкләмәләрне хәл итә торган хокукий актларның нигезләмәләрен үтәүне тәмин итү, шулай ук муниципаль контрактлар, бюджеттан акча бирү турында шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм аннан соңгысына бүленә.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле жирлек Ревизия комиссиясенә контроль эшчәнлегә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә эчке муниципаль финанс контроле жирлек Башкарма комитеты органнары (вазыйфаи затлары) булган муниципаль финанс контроле органнарының контроль эшчәнлегә булып тора.

4. Алдан контроль жирлекнең жирле бюджетын үтәү процессында бюджет бозуларын кисәтү һәм туктату максатларында башкарыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнең законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дәрәжәсиз билгеләү максатларында жирлек бюджетын үтәү нәтижәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

Статья 85. Жирлек Уставы проектының әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары проекты жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, район прокуроры, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проектының, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектының әзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек Уставы проекты, жирлек Уставына жирлек Уставы кабул итү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукий акт проекты, жирлек Уставына үзгәрешләр кертү, күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль норматив хокукий акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибенә, шулай ук гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртибенә бер үк вакытта басылып чыгуы (халыкка житкерелүе) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек Уставына әлеге Уставны әлеге норматив хокукий актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы конституциясе яки законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очракта, гражданның анда фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек Уставы проекты буенча, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары буенча жирлек Советы утырышында аларны карау алдыннан әлеге Устав нигезендә гавами тыңлаулар уздырыла.

Статья 86. Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты карау жирлек Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка беренче укылышта үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң күрсәтелгән проект жирлек Советы депутатларына, төзәтмәләр кертү өчен хокук ижат инициативасы хокукына ия башка субъектларга жиберелә.

3. Жирлек Уставы, жирлек Советының Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесендә күпчелек тавыш белән кабул ителә. Әгәр жирлек башлыгы жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен үтәсә, жирлек башлыгының тавышы жирлек Советы депутаты тавышы буларак жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт кабул ителгәндә исәпкә алына.

4. Жирлек Уставын яңа редакциядә жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт белән бәян итү рәхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә жирлекнең элек гамәлдә булган Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий актлар яңа Устав үз көченә кергән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

Статья 87. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар

1. Жирлек Уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары, алар кабул ителгәннән соң, жирлек башлыгы федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең вәкаләтле федераль органының территориаль органына жиберелә.

2. Жирлек Уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары аларны дәүләт теркәвенә алганнан соң рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә.

Жирлек башлыгы муниципаль берәмлек Уставы, муниципаль берәмлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органыннан "Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре уставларының дәүләт реестрына үзгәрешләр кертү турында хәбәрнамә кергән көннән алып жиде көн эчендә жирлек Уставын, жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акты бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә) тиеш.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын, жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен үзгәртә торган әлеге Уставка кертелгән үзгәрешләр (жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләреннән, вәкаләтләре срогыннан һәм тәртибеннән тыш) әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында

муниципаль норматив хокукий акт кабул иткән җирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Җирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукий акт белән кертелә, ул түбәндәгеләрне рәсмиләштерергә мөмкин:

1) җирлек Советының рәисе һәм җирлек башлыгы тарафыннан имзаланган карары белән яки җирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы җирлекнең бердәм башлыгы тарафыннан;

2) җирлек Советы кабул иткән һәм җирлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукий акт. Бу очракта әлеге хокукий актта җирлек Советының аны кабул итү турындагы карарының реквизитлары күрсәтелә. Мондый карарга җирлек Советының күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) җирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр үз көченә керү турындагы нормаларын кертү рөхсәт ителми.

Югары Ослан муниципаль районы
Октябрьский авыл җирлеге Советының
2023 елның 7 мартындагы
28-158 номерлы карарына

2 нче кушымта

**«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ОКТЯБРЬСКИЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫНА ҮЗГӨРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӨМӨЛӨР
КЕРТҮ ТУРЫНДА» ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ОКТЯБРЬСКИЙ АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ КАРАРЫ ПРОЕКТЫНА ГРАЖДАННАР ТӘКЪДИМНӨРЕН
ИСӘПКӨ АЛУ ТӨРТИБЕ**

1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл җирлеге Уставы проекты турында» Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл җирлеге карары проектына тәкъдимнәр 21.03.2023 елга кадәр, Ф.И.О. күрсәтмәсе белән, авторның яшәү урыны турында мәгълүматлар да язып куела. Тәкъдимнәр түбәндәге адрес буенча кабул ителә: 422580, Татарстан Республикасы, Югары Ослан районы, Октябрьский п., Үзәк урам, 7 нче йорт Югары Ослан муниципаль районының Октябрьский авыл җирлеге Советына эш төркеме секретаре А.Р. Янгуразовага мәгълүмат стендларында игълан ителгән көннән көн саен 8.00 дән 14.00 гә кадәр шимбә һәм якшәмбе көннәрендә. Белешмәләр өчен телефон: 8(84379) 31-4-27.

Совет рәисе
Югары Ослан муниципаль районы
Октябрьский авыл җирлеге башлыгы

Ш.Р. Азизов

Югары Ослан муниципаль районы
Октябрьский авыл җирлеге Советының
2023 елның 7 мартындагы
28-158 номерлы карарына

3 нче кушымта

**«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ОКТЯБРЬСКИЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫНА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӨМӨЛӘР
КЕРТҮ ТУРЫНДА» ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ОКТЯБРЬСКИЙ АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ КАРАРЫ ПРОЕКТЫН ТИКШЕРҮДӘ ГРАЖДАННАРНЫҢ
КАТНАШУ ТӘРТИБЕ**

1. Ачык тыңлауларда катнашу өчен гаризалар түбәндәге адрес буенча бирелә: 422580, Татарстан Республикасы, Югары Ослан Районы, Октябрьский ав., Үзәк урамы, 7 йорт, Югары Ослан муниципаль районы Октябрьский авыл җирлеге Башкарма комитетына А. Р. Янгуразовага шәхсән яки почта аша (конвертта «Устав проекты тикшерү» билгесе белән).
2. Үз тәкъдимнәрен дәлилләү өчен чыгыш ясау хокукы белән ачык тыңлауларда Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Октябрьский авыл җирлеге Советына язма гаризалар биргән авыл халкы катнаша.
3. Жәмәгать тыңлауларында чыгыш ясау хокукы булмаган барлык кызыксынучы халык катнаша ала.
4. Катнашучыларны теркәү жәмәгать тыңлаулары башланганчы 30 минут алдан башлана.
5. Жәмәгать тыңлауларында катнашучылар чыгыш ясау хокукы белән гариза бирү вакытына бәйле рәвештә үз тәкъдимнәрен чиратлап дәлилләү өчен чакырыла.
6. Халык тыңлауларында катнашучыларның чыгышлары 5 минуттан артык дәвам итәргә тиеш түгел.
7. Жәмәгать тыңлауларында катнашучылар чыгыш тәмамланганнан соң чыгыш ясаучыларга сораулар бирергә хокуклы.
8. Жәмәгать тыңлауларында катнашучылар жәмәгать тыңлаулары барышына тыкшынырга, аларны өзәргә һәм аларны үткөрүгә комачауларга хокуклы түгел.
9. Катнашучылар Жәмәгать тыңлауларын үткөрү тәртибен бозган очракта, рәислек итүче аларны утырыш залынан чыгаруны таләп итәргә хокуклы.

Совет рәисе
Югары Ослан муниципаль районы
Октябрьский авыл җирлеге башлыгы

Ш.Р. Азизов